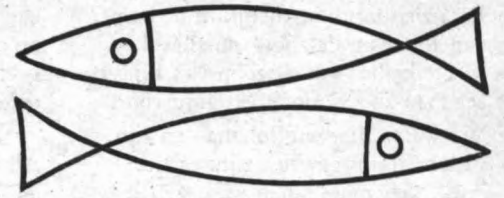


OPBOUW



weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstraat 59, wormerveer
adm.: kon. wilhelminalaan 38, leersum

L. W. G. BLOKHUIS — SCHIEDAM

Hoe Ezra de trouwbreuk in de gemeente aanpakte

Ezra 10 : 1-6

Ezra is in Jeruzalem aangekomen. Hij is erg geschrokken van de toestand daar. Wat deed hij toen? Bidden en werken. Hij heeft eerst gebeden. Hij heeft zich diep verootmoedigd voor de HERE en de schuld van het volk beleden. En daarna ging hij aan het werk. Het volk is samengestroomd om Ezra te zien en te horen (9 : 4). Ezra en ook Nehemia waren vóór alles bidders. Nehemia zond dag en nacht zijn gebed op voor de Israëlieten. En Ezra was met gescheurd kleeid en met gescheurde mantel neergeknield en hij sprak met uitgebreide handen een schuldbelijdenis uit. Hij lag voorover, vlak vóór het huis van God. Als de Israëliet bad zocht hij de HERE en de HERE had eeuwenlang willen wonen op Sion. Daniël had in zijn bovenvertrek open vensters aan de kant van Jeruzalem. Hij keek door die vensters en driemaal per dag boog hij zich neer op zijn knieën en bad en loofde zijn God.

Ezra bidt in Jeruzalem, vlak vóór de tempel. Terwijl Ezra bad en schuld beled, wenend zich nederwerpende voor het huis Gods, verzamelde zich tot hem een zeer grote schare uit Israël, mannen, vrouwen en kinderen, want het volk was in luid geweën uitgebarsten. Er vergadert zich een volksverzameling.

Dat is de gemeente die trouwbreuk heeft gepleegd. Het volk Israël, de priesters en de Levieten hebben zich niet afgezonderd gehouden van de volken der landen, wat hun gruwelen betreft. Dat volk is diep getroffen door de woorden die Ezra in zijn gebed uitsprak. Die mensen hebben staan luisteren. Ze stonden daar als een echte gemeente, niet alleen de mannen, maar ook de vrouwen en de kinderen. Dat is een gemeente. Dat is de kerk. Niet mannen alleen, niet volwassenen alleen, maar mannen en vrouwen en kinderen. Ook de kinde-

ren horen bij de gemeente. En daarom ook in de kerkdiensten. Toen in de vlakke velden van Moab aan de drempel van het beloofde land het verbond tussen de HERE en zijn volk vernieuwd werd, was dat een zaak voor heel het volk. Toen heeft Mozes gezegd: Allen staat gij heden voor het aangezicht van de HERE, uw God: uw aanvoerders, uw stamhoofden, uw oudsten en uw opzieners, alle mannen van Israël; uw kinderen, uw vrouwen en de vreemdelingen in uw legerplaatsen, zelfs uw hout-hakkers en uw waterputters, om toe te treden tot het verbond van de HERE, uw God.

Hier is ook een complete volksvergadering. Mannen, vrouwen en kinderen stonden om Ezra heen. Wat hij deed trok de aandacht. En het volk was in luid geweën uitgebarsten. Welk volk is hier bedoeld? Dat lezen we in 9 : 4. „Tot hem kwamen samen allen die beefden voor de woorden van de God van Israël. Die waren uitgebarsten in geweën. Die lieten hun tranen de vrije loop. Dat doet een Oosterling eerder dan een Nederlander. Ook de heiligen van het Oude en het Nieuwe Testament hebben zich voor hun tranen niet geschaamd.

De mensen die zich al vroeg om Ezra heen geschaard hadden waren erg gespannen. Ezra heeft gebeden. Wat zal hij nu gaan doen. Hoe zal hij de zaak van de verboden huwelijken gaan aanpakken?

Voordat Ezra iets onderneemt gaat Sechanja spreken. Hij treedt op als de woordvoerder van het volk. Ezra was diep bedroefd. Hij had in zijn gebed alleen maar schuld beleden. Nu zegt Sechanja: Er is nog hoop voor Israël.

Wie is deze Sechanja? Hij is uit de zonen van Elam. Dat is een heel grote familie geweest. In de tijd van koning Kores keerden de zonen van Elam terug uit de ballingschap, 1254 man. De vader van deze Sechanja heette Jehiël. Verschillende personen heb-

ben deze naam gedragen. In de lijst van mannen die met vreemde vrouwen getrouwd waren komt ook een Jehiël voor en nog wel uit de zonen van Elam. Dat staat hier in vers 26: Van de zonen van Elam: Mattanja, Zacharia en dan Jehiël. Er is veel voor te zeggen, dat deze Jehiël de vader van onze Sechanja is, die immers ook uit het geslacht Elam komt. Dan protesteert de zoon tegen de zonde van zijn vader! Hij nam het woord en ging spreken. Wat zegt Sechanja? Wat krijgen Ezra en het volk te horen?

Wij zijn ontrouw geweest jegens onze God, doordat wij vreemde vrouwen uit de volken des lands hebben gehuwd; desondanks is er nog hoop voor Israël. Daar had Sechanja gelijk aan. Sechanja stelt voor de vreemde vrouwen en hun kinderen buiten de gemeente te sluiten. Dat voorstel komt niet van Ezra, maar van Sechanja. Dat voorstel van Sechanja, dat was nogal wat. Een heel aantal vrouwen en kinderen wegsturen. Hoe moeten we hierover denken? In de eerste plaats moeten we niet doen alsof wij geroepen zijn alles na te doen wat mensen gedaan hebben waarover de Schrift ons vertelt. En verder is het zaak te letten op de speciale situatie in de dagen van Ezra. Het ging er òp of er ònder. Het was op dat ogenblik geboden de vermenging met heidense volken ongedaan te maken en daarbij de ontbinding van een aantal huwelijken op de koop toe te nemen...

Dat was minder erg dan de ondergang van de hele gemeente als het heilige volk van God. En die ondergang dreigde werkelijk als de kleine gemeente zich door huwelijken ging vermengen met de volken van het land, de Samaritanen en andere hele en halve heidenen.

De toestand is ernstig. Desondanks is er nog hoop voor Israël. Want de HERE is de Hope Israëls. Sechanja stelt voor een verbond te sluiten met God. Een verplichting aan te gaan. Met het woord „verbond” wordt hier niet het verbond bedoeld, dat de HERE met zijn volk heeft gesloten. Dat verbond gaat van God alleen uit. Daarin heeft de HERE genadig het initiatief genomen. Hier is met verbond een verplichting bedoeld, die het volk op zich neemt. Het volk moet beloven de vreemde vrouwen weg te zenden. Dat is een ingrijpende maatregel. Wegzending van die vrouwen en hun kinderen. Dat had Ezra niet gezegd, dat wordt vanuit de gemeente voorgesteld. Ezra moet alleen maar zeggen, hoe de zaak ge-

regeld moet worden in de praktijk. Dat betekenen de woorden: volgens de raad van mijn heer. Volgens het advies van Ezra. Sechanja noemt Ezra „mijn heer”. Deze aanspraak gaat dan later over in het gewone „u”. Uit deze aanspraak blijkt diep respect voor Ezra. Geen wonder, na Ezra's gebed. Nu wil Sechanja zich richten naar het advies van Ezra en van hen, die voor het gebod van God vrezen. In zo'n moeilijke zaak kunnen alleen mensen die zich laten beheersen door Gods gebod goede leiding geven. Laat er gehandeld worden volgens de wet. Ezra moet opstaan en moed grijpen. De zaak rust op hem. Het is zijn taak om de leiding te nemen. En een brede kring belooft: Wij zullen met u zijn. Dat zeggen de vorsten en de gemeente: Wees dan sterk en handel. Doe moedig uw plicht. Dan komt Ezra in actie. Hij deed de oversten der priesters en der Levieten en geheel Israël zweren, dat zij naar dit woord zouden handelen en zij zwoeren. Hij zoekt medewerking uit de hele gemeente. Te beginnen bij de oversten van de priesters. Die worden telkens genoemd: de oversten van de priesters naast de Levieten. Die groepen gingen niet vrijuit. Ook de priesters en de Levieten hadden zich niet afgezonderd gehouden van de volken der landen. Als nu de leiders een eed zweren, zal heel het volk de leiding wel volgen. Heel die grote schare uit Israël, mannen, vrouwen en kinderen. Ze zwoeren een eed bij de naam van God, dat ze zouden doen naar het woord van Sechanja. Dat was nu wat onze Catechismus in Zondag 37 bedoelt: je mag een eed zweren als de nood het vereist. De geschiedenis van Ezra en Nehemia is een geschiedenis die maar éénmaal plaats vond. Een harde geschiedenis in een harde tijd. Ezra deed zijn plicht met een verslagen hart. Hij stond op van voor het huis Gods en ging naar het vertrek van Johanan, de zoon van Eljasib, waar hij de nacht doorbracht; brood at hij niet en water dronk hij niet, want hij bedreef rouw over de trouwbreuk der ballingen. Ezra kon geen hap door zijn keel krijgen. Zo heeft Mozes gevast na Israëls zonde met het gouden kalf. God hield Mozes op een wonderlijke manier in het leven, veertig dagen lang. Ezra ging niet triomfantelijk naar huis, in de stemming van: daar heb ik toch lekker m'n zin gekregen. Neen, Ezra blijft zich verootmoedigen. In het tempelcomplex waren verschillende vertrekken in de bijgebou-

wen. In één van deze vertrekken trok Ezra zich terug, namelijk in de kamer van Johanan, de zoon van Eljasib. In die kamer van de zoon van Eljasib zet Ezra zijn verootmoediging voort. We weten niet wie Johanan en zijn vader Eljasib geweest zijn. In het boek Nehemia komen we dezelfde namen tegen. Blijkbaar bekende figuren in die tijd. Maar waar het om gaat is dit: Ezra trekt zich in een kamer terug en brengt vastend de nacht door. Na een zware dag een zware nacht. Brood at hij niet en water dronk hij niet.

Na de zonde met het gouden kalf was Mozes op de berg zonder brood en eten en water te drinken. Na de trouwbreuk door de gemengde huwelijken heeft Ezra gebeden en gevast. Want hij bedreef rouw over de trouwbreuk van de ballingen. Hij treurde over de schuld van zijn volk. Dat is Ezra. Een man vol vurige ijver, maar allereerst een man vol diep schuldbesef. Hij treurt over de trouw-

breuk van zijn volk, over het verraad van de ballingen. Een emotioneel mens, een diep bewogen man. Maar geen drijver, geen man van een fanatieke geest en een hoog hart.

Als we Ezra zo aan het werk zien, denken we aan het woord van Christus: Zalig die treuren, want zij zullen vertroost worden.

Een treuren niet alleen en niet speciaal over eigen zonden. Daarover ook. Maar een treuren om de zonden van het Verbondsvolk.

Zalig die treuren over de macht van het moderne ongeloof en over de trouwbreuk van zovele gedoopte Christenen.

Die zullen vertroost worden.

Dan is er hoop voor Israël. Hoop voor allen die de HERE vrezen en door het geloof in Christus-gerechtigheid werken. Het is nooit hopeloos. Sechanja wist het: Wij zijn ontrouw geweest; desondanks is er nog hoop.

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

PREDIKING

Een déél van de eredienst

Er is nauwelijks een meer besproken onderwerp denkbaar voor de kerk-ganger dan „de preek”. Let wel: niet de (kerk)dienst. Dat typeert vermoedelijk de protestantse visie op het zondagse gebeuren. Iemand legde een gemeente eens de vraag voor: als er nu eens geen preek werd gehouden, bleef er dan voor uw idee nog een eredienst over? De vraag werd niet alleen verkeerd begrepen („nu wil hij de preek ook nog laten vallen”), maar onthulde bij verder nadenken ook het verwachtings- en waarderingspatroon van de gemiddelde kerk-ganger. Het komt er op neer, dat „de rest” van de liturgie ervaren wordt als bijzaak, entourage of op z'n best als iets van tweederangs-waarde. Op wie manier suggereer je jezelf dan wel, dat de kerkdienst en één-mans-opvoering is. Vergeten we niet, dat we sinds de reformatie gelukkig ook weer een zingende gemeente zijn, om maar één ding te noemen? Zingen is immers een edele vorm van zeggen. De gemeente komt wel degelijk aan het woord.

Het is ook helemaal niet nodig, dat in een dienst alle psalmen en liederen zijn afgestemd op de preek of de tekst. De lofzang is een zelfstandig onderdeel van de dienst. Ten gerieve van organist en predikant kun je maanden van tevoren al een rooster opstellen van wat er aan het begin en eind van de dienst en na de wet wordt gezongen. Ik ben er nog nooit bedrogen mee uitgekomen. Je voorkomt er de willekeur van de voor-



keur mee. Bij voorbeeld door om de twee weken steeds twee verzen van Ps. 119 na de wet te zingen. Zo leer je je psalmboek kennen en blijft niet een groot gedeelte als renteloos kapitaal ongebruikt.

Religieus taalgebruik

Ook prof. Bolkestein — we noemden hem de vorige week — beperkte zijn onderzoek uitsluitend tot „de preek”. Wat overigens zijn goed recht is. Zijn oordeel was niet mals. We citeren nog eenmaal het „Friesch Dagblad”: „Volgens prof. Bolkestein zijn de meeste (onderzochte, P.) preken 'zwak tot zeer zwak... In het totaal zijn het niet meer dan enkele preken, die er bovenuit steken. Men kan ze op de vingers van twee handen tellen.’ Prof. Bolkestein vindt dit op een totaal van 89 preken maar een schrale oogst.”

Wie hem narekenen wil kan terecht bij het Boekencentrum te Den Haag, waar deze studie in druk verschenen is onder de titel: „Zo wordt er gepreekt.”

't Lijkt me iets te veel of liever te weinig van het goede, deze titel te kiezen op grond van 89 preken. Bo-



Onze zendingsroeping en zendingstaak

De kerk van Christus is verstrooid en verspreid door de hele wereld. Daar heeft de Here zorg voor gedragen. Vóór dat Hij van de aarden ten hemel voer heeft Hij zijn apostelen een bijzondere opdracht gegeven (Matth. 28 : 19 - Markus 16 : 15) en zij hebben deze opdracht gehoorzaam volbracht. Ze zijn in de hele toen-maals bekende wereld uitgegaan en hebben het Evangelie aan de ganse schepping, dat is alom aan allerlei volken gepredikt. Toen is dan ook het einde gekomen (Matth. 22 : 14), het einde van het joodse Jeruzalem in 70 na Chr.

Na het wegvallen van de apostelen is het zaad des Evangelies langs allerlei wegen en met allerlei middelen uitgestrooid, en nog altijd is de Here bezig de Christgelovigen te verspreiden. Deze gelovigen hebben weer gehoorzaam plaatselijke kerken geïnstitueerd, soms heel klein en gering, in de wetenschap: waar twee of drie in 's Heren naam vergaderd zijn, daar is Hij in het midden van hen.

Deze plaatselijke gemeenten in allerlei landen en onder allerlei volken zijn de evangelisatie- of zendingsposten. Dáár, op die plaatsen, moet het Woord 'luidbaar' worden in de naaste en verdere omtrek. In streken, waar tot nog toe maar weinig Christgelovigen en Christelijke kerken gevonden worden. En in streken, waar voorheen of thans een bloeiend kerkelijke leven gevonden werd of wordt. Zo zijn b.v. langs 'natuurlijke' weg in het tegenwoordige Indonesië op vele eilanden en onder vele volken christelijke gemeenten ontstaan. De Here heeft in vorige eeuwen hollands christenen en hollands kerken met de inlanders in contact gebracht. En deze inlandse christenen, kerkelijk georganiseerd, Javanen, Sumbanezen, Bataks, Dajaks, hebben nu ook weer het evangelie uit te dragen en vóór te leven onder hun volksgegoten, wier taal ze spreken, wier heidense adat ze door en door kennen. Dat is hun zendingsroeping en zendingstaak dáár. Ze kunnen bij die kerkelijke arbeid ook gebruik maken van hulp en steun van andere kerken in de wereld. Maar de kerken daar ter plaatse zijn geroepen haar kerkewerk te doen. Wij hier, zij daar, en anderen weer op plaatsen waar ze als christgelovigen en kerken door de Here gesteld zijn, of b.v. door emigratie gebracht worden.

B. Telder, Bilthoven

vendien moet u van het volgende goede nota nemen: „De studie geeft geen inhoudsanalyse van de preken, maar richt zich vooral op de overdracht. De reacties van het kerkvolk bleven buiten beschouwing.”

Het gaat dus vooral om het „religieuze taalgebruik”.

Als kritische noot hierbij merken we op, dat een gedrukte, dus uitgeschreven preek, er vaak anders uitziet dan wanneer die preek wordt gehouden. Het is bijzonder moeilijk te schrijven alsof je spreekt. Wie wel eens Schrift-overdenkingen schrijft of leest, weet daar alles van. Gesproken taal is doorgaans veel levendiger. Een van de dingen die bewondering wekt bij het lezen van de bijbel zelf, is, hoe wonderlijk mooi de vertellers hun boodschap hebben geschreven. In een goede vertaling, en voorzien van de nodige leestekens, laat de Heilige Schrift zich even gemakkelijk lezen als voordragen, met name als het gaat om de verhalende gedeelten.

Kunst of kunde?

Niet voor niets wordt aan Theologische Hogescholen en dito faculteiten onderwijs gegeven in de homiletiek. Dit vreemde woord diene men te vertalen door predikkunde. Onder invloed van de duitse taal en door de grotere wetenschappelijke benadering, geeft men in veel gevallen de voorkeur aan de uitgang „kunde”. Vroeger sprak men eerder van -conste of -kunst.

Vroeger — dat wil zeggen in de tijd

dat het ambacht nog in ere was. Het is beslist niet nodig „kunde” en „kunst” tegen elkaar uit te spelen. Het is integendeel toe te juichen als die beiden samengaan. Dat zou heel veel preken en wetenschappelijke boeken makkelijker te vertren maken.

Een schitterend voorbeeld hiervan is het boek „Augustinus als zielzorger” van de hand van (wijlen) prof. F. van der Meer (r.k.). Taal en stijl van het boek zijn adembenemend. Dat zijn de daarin verwerkte preken van Augustinus ook. Maar dan blijkt: Augustinus schreef zijn preken niet uit. Hij bereidde ze ook niet of nauwelijks voor. Kennelijk werden ze opgenomen in steno naar het oordeel van prof. Bolkestein over deze preken, vooral als het gaat om het „religieuze taalgebruik”.

Een détail, dat mij bijzonder aanspreekt (dit even terzijde) is, dat in die goede oude tijd de „bisschop” zat en de hele gemeente stond (zoals ook blijkt uit reconstructies van oude N.-Afrikaanse kerkgebouwen). Daarmee is het probleem van de ongemakkelijke kerkbanken en -stoelen natuurlijk definitief opgelost...

Vorm en inhoud

Het is duidelijk, dat de „stijl” van preken samenhangt met iemands persoonlijkheid en het karakter van de tijd waarin men leeft. Dat het eerste óók een grote rol speelt, ontdek je door preken van Luther en Calvijn — beiden leven in vrijwel dezelfde tijd — naast elkaar te leggen. De preken

van Luther zijn vaak recht toe recht aan, op de man af, flitsend, verrassend en vol humor. Die van Calvijn zijn (soms) meer beschouwelijk. Men late — ook nu — ieder in zijn eigen waarde: zingt niet elk vogeltje zoals het gebekt is?

Tenslotte: de „voordracht” is een kant van de prediking, die zeker de nodige aandacht en zorgvuldigheid vereist. Maar, of liever daarnaast: de grootste aandacht vereist de inhoud zelf. Lang niet altijd zegt de uitspraak „een goede dan wel een slechte preek” iets over de inhoud. Jammer, want zo wordt het etiket „typisch vrijgemaakt, christelijk gereformeerd” enz. vaak opgeplakt naar aanleiding van de stijl, de manier van „brengen”. Dat brengt niemand iets verder en blokkeert een diepergaande waardering.

Het is toch niet voor niets geweest, dat er ettelijke jaren lang zoveel studie is gemaakt van de prediking? Worden als voorwerpelijk, onderwerpelijk, allegorisch (denk eens aan het Hooglied), verbondsmatig (een germanisme), christologisch, exemplarisch, heilshistorisch enz. enz., zijn gemeengoed. Of moet ik zeggen: waren gemeengoed? Die problemen waren niet opgelost toen de „vrijmaking” eenmaal een gedateerd feit was. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken, dat er na de vrijmaking soms erg exemplarisch (en irritant) is gepreekt — zij het over andere onderwerpen dan voorheen. En dan nog een uiterst klein aantal: doop, verbond, al dan niet veronderstelde wedergeboorte, kerk, belijdenis. Wie kans ziet bij elk Schriftgedeelte een of meer van deze keurwoorden ter sprake te brengen, moet wel vervallen in dorre studeerkamerwijsheid — als het woord wijsheid hier nog op zijn plaats is...

Uit ervaring weet ik, dat je van de weeromstuit gevaar loopt deze „begrippen” te mijden. De enige remedie lijkt mij (voor alle partijen!), de Schrift zelf te laten spreken. Die spreekt levendiger dan zelfs een Augustinus of Luther. En zij laat geen onderwerp onbesproken. Wie wijs is — of wil worden — geve daar acht op!

H. J. NIEBOER, bioloog — YDE (VRIES)

Mogelijkheden en onmogelijkheden van een christen leraar

Onlangs hield het personeel van onze school — Augustinuscollege voor christelijk VWO en HAVO te Groningen — een bezinningsdag.

Aan enkele docenten uit verschillende secties was gevraagd een toespraakje van tien minuten te houden over het onderwerp: „Waarom zit het christelijke van mijn vak of/ en waarin zou het moeten/kunnen zitten?”

Hieronder mijn praatje, een beetje bijgeschaafd.

Algemeen bekend is dat de waardering voor ouders gedurende een mensenleven sterk wisselt. In het volgende geciteerde voorbeeld vertoont die waardering een cirkelgang: Op zijn vierde jaar zegt een zoon van zijn vader: „Die pappie van mij kan alles.”

7 jaar: „Mijn vader weet héél veel.”

9 jaar: „Vader weet natuurlijk ook niet alles.”

12 jaar: „Nou ja, dat weet vader natuurlijk ook niet.”

15 jaar: „Daar weet die ouwe heer geen barst van.”

17 jaar: „Och die man is uit de tijd, wat wil je?”

21 jaar: „Hij weet er wel iets van, maar het is och niet je dat.”

25 jaar: „Toch eens horen wat vader daarvan denkt.”

40 jaar: „Wat zou vader daarvan gedacht hebben, hij wist zoveel.”

50 jaar: „Vader? die wist letterlijk alles.”

Volgens een achtenswaardige theorie zijn wij docenten plaatsvervangend voor de ouders bezig; hoe dat ook zij, in ieder geval bezien onze leerlingen hun ouders en ons met dezelfde ogen. Zodoende komen wij als docenten indirect ook in hetzelfde rijtje waardering terecht, maar dan wel midden in de negatieve fase van 12 tot 17 jarigen, waarin de vader gekarakteriseerd wordt — naar de mening van zijn zoon — door volkomen onkunde, zo niet door onbenul.

Ik noem een ander punt: Onze leerlingen zien ons maar heel kort, („hebben” heet dat zowel voor docent als voor leerling in de schooltaal). Immers als we uitgaan van 4 lesuren voor ons vak per week, dan zien we elkaar — per jaar berekend — ongeveer 11½% van de tijd. Onze leerlingen zijn in totaal ± 40 dagen (40 x 24 klokuren) per jaar op school. Wat gebeurt er de rest van de tijd met hen? Met andere woorden: wat doen de echte opvoeders en dan nog de zgn. mede-opvoeders zoals reclame, t.v. en derde milieu?

Als onze leerlingen — dit ten derde — die 11½% vande tijd dan nog onze „wijze woorden” opnamen, dan is, als ik naar mezelf reken, de blijvende indruk die we maken nog maar

heel gering. Ik denk aan die dominee waarvan ik tientallen preken heb aangehoord met grotere aandacht en welwillendheid als waarmee de doorsnee leerling mijn lessen volgt. Ik herinner mij met de beste wil van de wereld van die preken niets meer dan dat de man eens in het vuur van zijn betoog zijn kunstgebit verloor.

Een vierde punt: In hoeverre doorgronden we onze leerlingen? Uiteraard hebben ze hun niet-tijdgebonden problemen zoals moeilijkheden thuis, verliefdheden en ervaringen van een avondje uit, maar daarnaast wisselt de mode in gerichtheid en interesse sneller dan ik kan bijhouden: Ik dacht dat de leerlingen wel beducht zouden zijn voor een toekomst met kernenergie, milieuvervuiling en bevolkingsexplosie en dat ze hardnekkig weigeren te accepteren dat de ene helft van de mensheid bidt om eten en de andere helft om eetlust. Maar dat blijkt volgens een recente enquête slechts voor minder dan 40% van de leerlingen te gelden, dus voor gemiddeld één leerling per klas! Ik citeer uit een samenvatting van deze enquête: „De meeste leerlingen zijn rustig, rechts en piëtistisch... Ze lezen geen realistisch-geëngageerde boeken, maar historische romans, Couperus, Lampo e.d. Ze willen later geen kinderen, niet omdat ze er niet van houden, maar omdat het zoveel zorgen geeft. De tiener en jonge twintiger willen maar één ding: rust.”

We kunnen de resultaten en conclusies van deze enquête onder VWO en HAVO leerlingen niet generaliseren, alleen al niet omdat het leerlingen betrof van 9 R.K. scholengemeenschappen in Noord-Brabant.

Wel constateren we een grote spontane belangstelling voor sportprestaties, maar dan van anderen; voor de top vijf, tien, twintig of veertig; voor groep zus of zo (meestal samengesteld uit straalsgewijs behaarde jongelui) met een geluidsproductie die voor buitenstaanders — waartoe ik mezelf graag reken — nauwelijks meer dan kwantitatief indrukwekkend is; voor intelligente songs waarin bij voorkeur veel „love”, „baby”, „come back to me” en „before I die” is verwerkt. Bijna steeds is naar ons idee deze belangstelling betere zaken waard. Hier

blijkt dan een generatiekloof in de interessesfeer die Daan Zonderland treffend heeft geschetst voor een paddenfamilie in het gedicht „Interieur-tje”. Hierin komt eerst de oudere generatie met zijn diepzinnige problematiek aan het woord en dan de jeugd met zijn eigentijdse problemen:

„Wat is eens paddenlevens doel?”

Peinst vader pad op zijn paddestoel.

„Wat is een paddenleven droef!”

Denkt moeder pad op haar paddepoeft.

Maar babypad schraapt zijn paddestrotje en roept luidkeels om het paddepotje.

Ik vat het tot nu toe gezegde punts-gewijs samen:

1. de leeftijd van onze leerlingen is, zacht gezegd, arm aan waardering voor onze persoon, zijnde een voorwaarde voor overdracht;
2. de tijd dat we een bepaalde leerling (in klasse- of groepsverband dan nog altijd) les geven is in verhouding buitengewoon gering en wat er de rest van de tijd met hem of haar gebeurt, onttrekt zich aan onze waarneming;
3. als ze al met grote aandacht onze lessen volgen — des neen — dan mogen we er nog niet eens op rekenen dat onze leerlingen over enige tijd zich daarvan nog iets herinneren;
4. de richting van de belangstelling is vaak anders dan we denken of zouden willen.

Al met al een weinig bezielend beeld. In ieder geval stemt het tot bescheidenheid ten aanzien van onze mogelijkheden. Wat moeten we nu beginnen met onze fraaie stellingen over „al opvoedende onderwijzen”?

We kunnen natuurlijk ons lesgeven met dezelfde logica vervolgen als die jeugdige filosofe (i.c. een achtjarig meisje) waarvan de uitspraak werd opgetekend: „Ja, en nou zit ik hier te breien en als ik dood ben, kan ik het niet meer doen, dus ik zou het wel kunnen laten, maar je leeft nou eenmaal en dan moet je toch iets doen,

Vervolg op pag. 28 - onderaan

Ontmoetingsdag IJsselhal Zwolle

Zaterdag 22 april 1978 D.V.

Apart programma
voor de kinderen.

Crèche voor de
baby's.

Reserveer die dag!

D. W. L. MILO — DALMALLY

GEEF MIJ JE HAND

U weet al dat de Kelten uit vijf landen (Schotland, Ierland, Man, Kanaaleilanden en Wales) in hun jaarlijkse toogdagen een groot-Keltische beweging tot uiting brengen. Een andere uiting van die verbondenheid is het jaarlijkse Pan-Celtic Songfestival, waar nieuwe en oude Keltische liederen worden gezongen en waar sterk op het historische karakter en het volkseigene wordt gelet.

Gewoonlijk hebben die Keltische liederen een nostalgische lading. De Kelten zingen graag over hun verleden, hun traditie, hun verdriet en hun geluk. Ze hebben hierin de neiging zich op te sluiten, zich te verliezen in een introverte levenshouding, die niet genoegzaam rekent met de grote wereld rondom hen. In verschillende details zijn de Kelten vergelijkbaar met onze Friezen: in hun liefde tot hun landstreek, hun taal, hun historie.

Des te meer opvallend is het lied van Iain Macleod, dat op het festival vorig jaar te Killarney de hoofdprijs in de wacht sleepte. Dat lied heet: „Geef mij je hand”. Het is zowel in het Engels als in het Gaëlic (Schots Keltisch) gezongen door Mary Sandeman, die meer naam heeft dan die van sherry alleen. Aan elke zijde van het beschikbare grammofoonplaatje staat een versie. De muziek is van E. MacSpence. En het opvallende van het lied is, zoals Oban Times destijds fijnzinnig opmerkte, dat deze Kelt de nationale traditie doorbrak, de wereldverbroedering bezong, voor zijn christendom uitkwam en bovendien nog de winnaar van het concours werd. Als u daar iets meer van wilt weten, volgt hier eerst de tekst, vrij vertaald uit het Engels:

Mijn grootvader en de jouwe
hebben in hun jaren maar weinig vrede gekend:
ze voerden oorlog en gingen elkaar te lijf —
laten wij tenminste vrienden zijn.

Ze vochten en verbloedden, toen stierven ze.
Nu liggen hun lichamen naast elkaar,
hun kinderen staan boven dezelfde groeve te wenen —
o neem mijn hand aan, geef mij je hand.

Mijn beste vriend is zwart gekleurd
en in je trots keerde je hem de rug toe,
alleen omdat we liefde tekort komen —
ga mee, geef hem je hand.

Ik ga naar de kerk, kniel neer en bid.
Misschien wel fout, net als je zegt,
maar laat vriendschap toe, laat de liefde blijven —
hier is mijn hand, geef mij je hand.

En het beheersende refrein, het schone chorus zagezegd: luidt:

Geef mij je hand, geef mij je hand,
zo zal de wereld begrijpen,
dat in elk land vrede kan komen —
geef mij je hand, geef mij je hand!

—o—

Zoals u ziet: een simpele tekst, een simpele gedachte. Maar een imponerende gedachte. Vrede op aarde komt niet door verdragen of machtsspreuken — maar door innerlijke verandering, te beginnen bij de mens zelf en zijn naaste. „Verander de wereld”, zei destijds de vermaarde zaterdagavondspreekster van de KRO, „en begin bij jezelf”. Wat zou u ervan zeggen, wanneer iemand onder

Vervolg van pag. 27

Mogelijkheden en onmogelijkheden van een christen leraar

dus nou brei ik toch maar door”. Het kan gelukkig ook positiever. We mogen bedenken dat ook al is de herinnering aan het „waar, wanneer en door wie” van een bepaalde vorming verloren gegaan, daarom die vorming zelf nog wel kan beklijven, hoe dan ook geassimileerd. (Allerlei scribenten die zo nodig het ondoelmatige van de huidige opleidingen moeten aantonen, gedreven als ze zijn door vernieuwingsideeën, plegen dit laatste te vergeten). Om die vorming gaat het tenslotte; gekwetst zelfgevoel moeten we dan maar op de koop toe nemen.

—o—

Welnu, in de biologie komen vele technische zaken aan de orde, zoals de soorten cellen waaruit planten zijn opgebouwd, de regels voor overerving, de bloedsomloop, de voortplanting en de oecologie. Daarnaast, of beter gezegd daarmee verweven, vragen ook allerlei principiële zaken de aandacht. Daarover moraliseren werkt averechts. We kunnen de leerlingen wel wijzen op het stellen van de juiste kritische vragen en ze met de o.i. juiste antwoorden confronteren. Ik noem enkele probleemgebieden:

De erfelijkheid van de intelligentie

Terwijl overbekend is, dat in het algemeen eigenschappen worden be-

paald door de erfelijke aanleg en door het milieu, zijn er ideologen die niet op wetenschappelijke maar op politieke gronden beweren, dat intelligentie bepaald wordt door het milieu alléén. Wat zit daar achter? Wat zijn de consequenties van dat standpunt voor het hele opleidingssysteem en voor de verwachtingen die we van de leerlingen mogen hebben? Worden ouders en leerlingen hier geen schuldgevoelens aangepraat?

Abortus

Is het niet vreemd, dat juist in een tijd waarin men te kust en te keur kan gaan op het gebied van voorbehoedsmiddelen de eis opkomt om abortus vrij te geven? Heeft dat iets te maken met een bedenkelijk vrijheidsbegrip, waaraan de zorgvuldigheid waarmee we met menselijk leven dienen om te gaan wordt opgeofferd? Moet, met andere woorden, wie de leus aanheft „baas in eigen buik” niet proberen baas te worden over de toegang tot die buik?

Schepping en evolutie

Wat leert de bijbel ons daarover en wat niet; en wat leert de natuurwetenschap ons daarover en wat niet? Is er wel sprake van een tegenstelling? Is natuur in religieuze zin schepping? Is de tegenstelling niet „scheppende evolutie” (Bergson) en „geschapen evolutie” (Schiller)? Daarmee samenhangend komen vragen aan de orde als:

Wat is eigenlijk natuurwetenschap?

Wat zijn daarvan de mogelijkheden en wat de beperkingen? De (techni-

sche) mogelijkheden zijn haast onbegrensd; ook hier lijkt het woord te gelden van Ben Goerion: „Wie niet in wonderen gelooft, is geen realist”. Maar wat zijn de beperking van de natuurwetenschappelijke methode?

Is de Franse filosoof Comte (die tot vandaag zijn invloed doet gelden) niet principieel fout als hij stelt dat in de ontwikkeling van de individuele mens — evenals in die van de wetenschap en de mensheid — drie stadia zijn te onderscheiden: In het eerste stadium worden de natuurverschijnselen verklaard in religieuze termen, in het tweede in metaphysische en in het derde in positieve/positivistische. Worden deze stadia na elkaar doorlopen of zijn het aspecten naast elkaar? Zijn — met andere woorden — religieuze verklaringen complementair met natuurwetenschappelijke of concurrerend? Moet de religie automatisch verschrompelen waar de natuurwetenschap groeit, of andersom? (Vergelijk in dit verband recente E.O.-programma's).

Historisch gezien is dit in ieder geval onjuist gebleken en heeft Francis Bacon meer gelijk met zijn bewering: „Weinig wetenschap verwijdt van God, veel wetenschap brengt tot Hem terug.” Ondertussen heeft de genoemde concurrentie-gedachte het geestesleven hier te lande langdurig geterroriseerd.

Het is duidelijk dat expliciete behandeling van de zaken zich meer leent voor de VWO- dan voor de HAVO-leerling. Maar ook de laatste kan de wetenschap als pseudoreligie doorzien wanneer in een boek dat de geschiedenis van de biologie behandelt, het eerste hoofdstuk getiteld is „Het daghet in den Oosten” en het laatste

hoofdstuk „Het lichtet overal”. Iedere leerling kan aanvoelen dat er iets aan de hand is met de wetenschapswaardering ter plaatse, wanneer russische kinderen op hun eerste schooldag de schoolgemeenschap worden binnengeleid in een kleding en met een wijding, die sterk aan de ceremonie doet denken, waarmee elders kinderen in de kerkelijke gemeenschap worden aangenomen.

Ik probeer duidelijk te maken dat wetenschap niet is (zoals een bekende uitspraak zegt) „de waarheid onderweg”, en dat wetenschap evenmin naar waarheid zoekt, maar de werkelijkheid onderzoekt op een bepaalde manier. De bijbel geeft de waarheid en doorlicht de werkelijkheid. Dat laatste sluit m.i. aan bij een functie van het bijbelles aan het begin van de lessen: een even uittillen boven de dagelijkse dingen.

—o—

Aan het begin van mijn praatje heb ik gesteld dat we om allerlei redenen wel erg marginaal bezig zijn in het leven van onze leerlingen. Tenslotte moeten we ook nog erkennen dat het overdragen van een wezenlijk perspectief op ons leven en op alles wat er om ons heen gebeurt, buiten onze macht ligt: een kind het geloof schenken is ons niet gegeven.

Je kunt het zelf wel zo zien als de dichteres (ik citeer uit het hoofd):

„God voert met ons soms zware dialogen
Soms ook laat Hij een merel zingen op het dak.
En laatst was het een kind met blijde ogen
dat onbewust de hemel openbrak”,

ons zulk een lied opstelde: alleen met het doel de Christusbelijders uit de gereformeerde gezindte tot elkaar te brengen? Subsidiair: alle groepen gereformeerden zo ver te krijgen, dat ze in de andere denominaties een stukje van Christus' gemeente mochten erkennen?

Misschien zijn gereformeerden daar nog niet rijp voor; of niet meer. Maar de pan-Keltische wereld is rijp voor een lied, dat om wereldvrede smeekt. De zangeres Mary Sandeman zingt het lied met overgave maar uiterst simpel. De muziek vraagt ook al geen aandacht. Zonder twijfel, de tekstdichter zelf heeft de hoofdprijs verkregen: door zijn tekst en door de achterliggende gedachte.

Het plaatje is voor een populair prijsje te koop. Er zit geen hoes om en de tekst krijgt u er niet bij. Maar die kent ieder. Ik kreeg de tekst in mijn bezit: op de achterkant van een menu, door de dichter in het Engels voor me opgeschreven. De dichter Iain Macleod is namelijk een predikant uit Oban en vaak tref ik hem op een lunch. Hij is een geboren Kelt, zo een van het eiland Harris (denkt u aan Harris tweed?) waar de jongens het Gaelic als moedertaal indrinken en pas Engels leren als ze naar de High School gaan.

Een vriendelijk en zachtmoedig man, die ds Macleod. Als je zijn handschrift beziet schijnt hij een fijnzinnig, knap, snel denkend en impulsief handelend mens te zijn. Als je hem zelf ziet: een bescheiden, haast verlegen man met onschuldige blauwe kijkers. Houd zulk mensen in het oog.

Want hij heeft als Paulus veel mensen met listigheid gevangen. Hij kon meedoen met de prijsvraag, want hij kent zowel Engels als Gaelic uitnemend. Maar hij zag ook de beperkte horizon van de Kelten. Hij bracht een noodzakelijke verbreding van hun denken. In plaats van herinnering aan vroegere verdrukkingen en onrecht bracht hij de positieve christelijke liefde. Want hij vergat zijn christelijke boodschap allerminst — dat kon je van hem verwachten. Niet prekerig, eerder verontschuldigend, neemt hij de mogelijke tegenspreker alle wind uit de zeilen. Zoals elk zinnetje van zijn lied blijft haken, zo ook de zin „ik ga naar de kerk, kniel neer en bid”. En als de rest aanvaard wordt, dan deze zin ook. Hij verheft zich niet, laat de ander in zijn waarde, maar vraagt

om een vriendenhand; en wie kan die weigeren? Overal in het land, in de landen, zingt men dit lied, dit goede lied; men blijft het zingen op avondjes, bij feesten, bij ceilidh's, op bruiloften en partijen. „Ik ga naar de kerk — maar geef mij je hand”.

—o—

Nog even tijd voor een verhaaltje? Het vorig jaar hadden we onze tuinman Gart — in deze kolommen welbekend — een week meegenomen naar hier. Overstekende in Oban liepen we tegen de dichter aan. „Hallo, Iain,” riep ik, „maak eens kennis met mijn oude vriend Gart: twee en tachtig jaar en still going strong”. „Dat is toch net als Johnny Walker”, zei Iain prompt. Daarop feliciteerde ik hem met zijn juist gewonnen festivalprijs. Hij ging daar nauwelijks op in maar stelde een paar vragen aan Gart. Die zei achteraf: „waarom noemde die aardige man mij minister?” Het antwoord was: hij noemde jouw mister Gart — maar zelf is hij een minister”.

En dat brengt u tenslotte op de vraag: hoe gaat het met ons aller vriend Gart? Die mag niet mopperen, zou Gart zeggen. Voor twee weken was ik nog even in het moederland, hard lopen en niet vallen, maar wél even onze vriend Gart opgezocht. Elk afscheid kan het laatste afscheid zijn, zegt hij, maar we hopen elkaar weer te zien. Als dit artikel gepost wordt hoopt Gart 83 jaar te worden. Zullen we hem daarom samen maar hartelijk gelukwensen?

Hier is mijn hand, geef mij je hand.

Enkele correcties

In het artikel „Twaalf dagen na Kerstfeest” kwamen enkele nare zetfouten voor. Nu kunnen we naar de aard der liefde wel veronderstellen, dat u zo vriendelijk waart ze zelf te wijzigen. Dat is toch te veel gevraagd; dan zouden we even goed heel wat minder aandacht aan onze artikelen kunnen wijden. Maar wat met zorg is opgesteld verdient o.i. ook een nauwkeurige weergave.

De „gewone” zetfouten dan maar daargelaten verzoeken we u vriendelijk voor George Orwell's boek de titel „1984” te willen lezen; en niet „1948”. De tegenhangers van de minstrelen heetten barden en niet Darden. En het happy end vonden de Britse postzegels niet onder de drempel — maar onder de slaande stempel ten postkantore.

Waar gehakt wordt vallen splinters, maar u kunt er niet mee blijven zitten. M.

maar die visie laat zich niet leren, door onze scherpzinnigheid niet en door ons logisch betoog niet.

Ons voorbeeld, onze houding helpt. Ook hier geldt: „niet de vorm maar de vent” (eigenlijk jammer, want een goede vorm is gemakkelijker).

In bijbelse termen vertaald: gehoorzamen is beter dan offeranden.

Hopelijk gaat een leerling zich dan afvragen bij onze lessen: „Die man voor de klas heeft hart voor ons en voor zijn vak en hij is ook nog een christen, hoe kan dat?”

Dat is al meer dan we redelijkerwijs mogen verwachten, of nogmaals in bijbelse termen: het is genade.

H. J. JAGER — KAMPEN

Zo was het

(14)

In het Kenkblaadje, dat ik in Voorthuizen om de veertien dagen vol tikte, schreef ik na het artikel over de rechtvaardigen, ook over de rechtvaardigheid of gerechtigheid van God. Er is tussen rechtvaardigheid en gerechtigheid wel eens verschil gemaakt, maar als er verschil zou zijn is het wel een verschil als van een gekloofde haar. Met Gods gerechtigheid is een deugd of eigenschap van God bedoeld. Maar

wat is daaronder precies te verstaan? In de kerkgeschiedenis blijkt, dat theologen daaraan een verkeerde betekenis hebben gehecht. En hele geslachten van het kerkvolk hebben onder die verkeerde betekenis geleden. En doen het nog, als ik het wel heb. Ze hebben bij het lezen van deze deugd van God gedacht aan een straffende, wrekende eigenschap van God. Ze hebben gedacht dat Gods gerechtigheid straffend ingreep in het leven der gelovigen. En dus waren ze als ze lazen van Gods gerechtigheid niet getroost en bemoedigd, maar ze vreesden zeer. En werden soms tot wanhoop gebracht. Ze overlegden bij zichzelf: Als God wraak neemt voor alles wat wij Hem hebben aangedaan en nog aandoen, hoe zullen wij dan leven? Dan moeten wij wel vergaan onder Zijn straffen. Wie kan dan voor Zijn gerechtigheid bestaan? Wie zal aan Zijn wraak ontkomen?

Nu staat er wel in de Schrift, dat God een wreker is en wraak neemt. En dat voor Zijn wraak geen schepsel kan bestaan. We lezen bijv. in Nahum 1: „Een naijverig God en een wreker is de HERE, een wreker is de HERE en vol van grimmigheid; een wreker is de HERE voor zijn tegenstanders, en toornen blijft Hij tegen zijn vijanden”. Als Hij met ons in het gericht gaat kan niemand voor Hem bestaan. Maar de Schrift spreekt in dat verband, voorzover ik weet, vrijwel niet van Gods gerechtigheid. Dan heeft de Schrift het over wraak, wreken, gericht, toorn en grimmigheid.

Desondanks hebben velen, en ook wel groten in het Koninkrijk Gods, bij Gods gerechtigheid gedacht aan een

wrekende en straffende werkzaamheid van God. Dat zij dachten aan een werkzaamheid van de HERE was goed. Want God is niet een doe-niet. Hij grijpt in het leven van wereld en kerk in. En Zijn eigenschappen zijn werkzaamheden, ze dóen wat in ons leven. Maar het was een misverstand, bijv. van Luther, dat hij het doodsbenauwd kreeg als hij las van Gods gerechtigheid. Dat hij het soms verschrikkelijk benauwd had, heeft hij zelf geschreven. Bekend is het verhaal, dat hij eens in een hevig onweer geraakte. Donder en bliksem waren niet van de lucht. Voor zijn besef was hij de ondergang nabij. Toen moet hij uitroepen hebben: „Help mij, Sint Anna, ik wil monnik worden”. Luther heeft zeker gedacht: In een klooster kan ik vasten en bidden en mij kastijden en op die manier aan Gods straffende gerechtigheid ontkomen.

Luther is in een klooster gegaan. Maar het lukte hem niet om door „goede werken” als vasten en bidden en zelfkwellen aan Gods straffende gerechtigheid te ontkomen. Hoewel hij z'n uiterste best heeft gedaan. Want hij was geen man van half werk. Hij heeft het zichzelf zo zuur gemaakt dat z'n biechtvader hem waarschuwde met dat waken en vasten enz. niet zo door te gaan. Het is onvoorstelbaar wat voor kwellingen monniken en nonnen zich hebben aangedaan om aan Gods wrekende gerechtigheid te ontkomen. Terwijl die wrekende gerechtigheid niet eens bestaat! Daaraan kunnen we zien wat misverstand van Wet en Evangelie kan teweeg brengen. We kunnen dat niet alleen in de geschiedenis der kerk opmerken. Maar we zien het in het leven van

veel kerkmensen van de huidige dag. Ik zal maar geen beschrijving geven van wat kloosterlingen zich hebben aangedaan. Het is afgrijselijk. En dat alles tevergeefs. Door zulke „goede werken” heeft nog nooit een mens vrede met God gevonden.

Luther heeft leren inzien, dat hij voor Gods gerechtigheid niet te vrezen had. Toen hij eens bezig was met een tekst uit het Nieuwe Testament is hem een licht opgegaan. Dat Schriftwoord was: „Het Evangelie is een kracht Gods tot redding of zaligheid voor ieder, die het gelooft. Want in of door dat Evangelie wordt Gods gerechtigheid geopenbaard uit geloof tot geloof. Zoals geschreven staat: De rechtvaardige zal door z'n geloof leven”. Hij zag ineens, dat Gods gerechtigheid door het Evangelie wordt geopenbaard. Nu dan, het Evangelie is een blijde boodschap, een goede tijding, groot nieuws. Dan kon daar met Gods gerechtigheid toch niet iets bedoeld worden, wat zeer te vrezen was. Een blijde boodschap brengt toch geen schrik teweeg? Toen vertaalde Luther: Door het Evangelie wordt bekend gemaakt, hoe een mens rechtvaardig voor God wordt, namelijk door het geloof. Hij verstond onder Gods gerechtigheid dus: onze gerechtigheid, die voor God geldt. Ik ben van mening, dat hij daarmee nog niet de rechte, volle zin van de gerechtigheid Gods had begrepen. Maar in elk geval was hij wel bevrijd van de schrik of angst, die hij voor de rechtvaardige God had gehad. Men zegt wel: God slaat met een kromme stok wel eens een rechte slag. Dat zou men ook in dit geval kunnen zeggen. Luther zag in, dat de openbaring van

Gods gerechtigheid niet bedoeld was om een mens de stuipen op het lijf te jagen.

Op de Veluwe — en ik denk overal wel — waren heel wat kerkmensen, die beefden voor Gods gerechtigheid of rechtvaardigheid. Men zei daar in „zwarte” kringen: „Het zal wat zijn om in de handen van een rechtvaardig God te vallen”. Nu staat er wel ergens in de Bijbel: „Vreselijk is het te vallen in de handen van de levende God”. Maar bij mijn weten staat nergens, dat dit geldt van de rechtvaardige God. Hoe dit ook zij, in elk geval was de toestand zo, dat hele scharen met schrik dachten aan Gods gerechtigheid. En zo waren er ook wel sommigen in de gereformeerde kerken. Die werden dan wel een oase in de kerkelijke woestijn genoemd, maar in die oase groeiden toch ook wel wat giftige planten.

Als we de Schrift nagaan dan zouden we zeggen: Luther had het toch kunnen weten, dat we voor Gods gerechtigheid niet hoeven beven? En de „zwarte” broeders en zusters hadden het toch ook kunnen weten? De rechtvaardigen beroepen zich in het O.T. juist op Gods gerechtigheid voor hun redding. Zo is in Psalm 31 te lezen: „Bij U, HERE, schuil ik, laat mij nimmer beschaamd worden. Doe mij ontkomen door uw gerechtigheid”. In Psalm 89 lezen we: „Gerechtigheid en recht zijn de grondslag van uw troon, goedertierenheid en trouw gaan voor uw aangezicht heen. Welzalig het volk, dat de jubelroep kent, zij wandelen, HERE, in het licht van uw aanschijn; in uw naam juichen zij de ganse dag, en door uw gerechtigheid worden zij verhoogd”. Daar is sprake van Gods goedertierenheid en trouw en van Zijn vriendelijk aangezicht en van het geluk van Gods volk, dat Gods deugden bejubelt. In dat verband hoort nu ook Zijn gerechtigheid.

Ps. 143 zegt: „Verhoor mij om uw gerechtigheid. Red mij om uw rechtvaardigheid.” En in Ps. 145 juichen de vromen om Gods gerechtigheden.

Ik zal u niet met meer teksten vermoeien. Ik ben het eens met de samenvatting, die prof. dr H. Bouwman indertijd in zijn proefschrift gegeven heeft: „De gerechtigheid Gods is die eigenschap van de HERE, waardoor Hij handelt met de zijnen en met de vijanden van de zijnen naar de verbondsverhouding, krachtens welke Hij de getrouwen zegent, de ontrouwen tuchtigt, de vijanden der zijnen straft”.

Wij maken in ons spreken verschil tussen genade en gerechtigheid. Maar de Schrift zegt: „De HERE is genadig en rechtvaardig en onze God is ontfermend.”

Dit alles wil niet zeggen, dat onze God een „lieve Heer” is, die alles wat Zijn volk uitvoert maar goed vindt. Hij toorn op Zijn vijanden. Ook op vijanden onder Zijn volk. Hij is een God, die te allen dage toorn, staat ergens. Maar als in Rom. 1:17 staat, dat door het Evangelie Gods gerechtigheid wordt geopenbaard,

dan wil dat zeggen, dat God door het Evangelie van Jezus Christus Zijn reddende, verlossende, vrijspreekende en dus zaligmakende rechtvaardigheid doet blijken. Voor allen die in Hem geloven.

De tegenstelling is Gods toorn. „Gods toorn wordt geopenbaard van de hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid”. Gods toorn bewerkt chaos, verwarring en verdeeldheid en misdadigheid in deze wereld, ook in onze dagen. In Zijn toorn straft Hij de goddeloosheid. Maar voor allen, die oprecht in de Here Jezus geloven, wordt Gods reddende gerechtigheid onthuld, voor het geloof. Hun leven is uit geloof tot geloof. Het echte leven begint met geloof en dat blijft zo tot het einde. Een bekende verklaarder heeft het zo gezegd: Geloof is de vóór- en achtersteven van ons levenschip.

Gods gerechtigheid wordt geopenbaard door het Evangelie, dat een kracht van God is tot behoud. Die eigenschap Gods, die kracht van God, blijkt uit de redding van ons leven. Zij zet ons leven om. Zij is een macht in het leven van de gemeente. Zij werkt geloof en bekering. Zij vergeeft niet alleen, maar heelt het leven. Gods toorn bewerkt onheil en onvrede. Maar Gods gerechtigheid werkt vrede, barmhartigheid, eendracht. Zij maakt de gelovigen tot rechtvaardigen. Die de verdrukten te hulp komen, ellendigen barmhartig-



terloops.....

door P. C. van Wijk - Zaltbommel

Op ekaar aangewezen

Onze koningin Juliana heeft in haar laatstgehouden kersttoespraak ongetwijfeld goede dingen gezegd. Dingen om ter harte te nemen.

In de titel al.

We zijn op elkaar aangewezen.

Als mensen. Als mensheid.

Ieder mens is niet los te denken van andere mensen. Ons mens-zijn is het gevolg van het mens-zijn van onze ouders.

Ons levensverhaal is een stuk van het levensverhaal van de mensheid.

„Laat ik het nu hebben over het bestaan van ons allen, als mens tussen de mensen — vóór de mensen als het goed is.

We gedenken op Kerstmis dat leven dat hier op aarde tussen ons mensen begon — van Jezus Christus, één enkel leven, dat sindsdien niet meer weg te denken is uit de geschiedenis: door zijn inspiratie, door de standaard die het heeft gesteld, door de onrust die het daardoor in onze gewetens heeft gewekt.”

Jezus kwam in onze geschiedenis. Hij kwam als mens en werd deel van

heid bewijzen. We mogen ook wel zeggen: rechtvaardigheid bewijzen. Zo is het Evangelie een kracht van God tot redding.

Misschien heeft iemand gedacht: Zo spreekt Paulus in de brief aan de Romeinen, maar doen de andere apostelen dat ook? Ja, de anderen ook. Ik denk aan de eerste brief van Johannes 1:9: „Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, om ons de zonden te vergeven en ons te reinigen van alle ongerechtigheid”. Het woord rechtvaardig staat op één lijn met getrouw.

De apostel Petrus begint z'n tweede brief zo: „Aan hen, die een even kostbaar geloof als wij hebben gekregen door de gerechtigheid van onze God en Heiland Jezus Christus.”

Hiermee wilde ik er bij ons allen inprenten: Vreest niet voor Gods gerechtigheid als gij gelooft in de Here Jezus. Want gerechtigheid is reddend verschenen en zaligmakend in Jezus Christus. Wie zijn zonde belijdt en laat zal niet alleen barmhartigheid geschieden, maar ook gerechtigheid. De HERE doet wat Hij beloofd heeft.

Nu wil dit ook weer niet zeggen, dat overal waar van Gods gerechtigheid gesproken wordt gedacht moet worden aan Gods reddende eigenschap. We moeten bij het lezen van de Schrift wel bedenken, dat woorden niet altijd één en dezelfde betekenis

de mensheid. Ook Hij was op de mensen aangewezen én de mensen op Hem.

Maar:

„Wij spartelen en wij wringen ons in bochten om lager dan die standaard te kunnen denken en handelen! Christus' leven is ons gegeven. In stilte geboren is Hij, en door de meerderheid van de mensen verworpen. Ook ons eigen leven is ons gegeven. Aan elk van ons. Ook dat is niet weg te denken! Je hebt 't gekregen, je kunt er niet af. Ook al zoek je dat in droom en vergetelheid. Zou de dood je er af kunnen helpen?”

Wat ben ik? Wie ben ik? Wat doe ik? Wat gééf ik?

Vragen die een mens elke dag aan zichzelf moet stellen.

De koningin riep ons allen op om iets de dóen, om iets te zijn.

Die oproep is de moeite waard, want léven is géven en géven kán léven betekenen.

En écht leven is zálíg zijn!

„We wisten dat we verdoemd waren”

In schrille tegenstelling tot dat „echt léven is zálíg zijn” staan bovenstaande woorden. Ze stonden enkele maanden geleden in de Haagse Post boven een artikel over de dood van Jotie 't Hooft, een jonge dichter van 21 jaar die stierf aan een overdosis verdovende middelen.

hebben. Ik noem als voorbeeld Matth. 6:33: „Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en Gods gerechtigheid”. Met die laatste woorden moeten we denken aan onze rechtvaardigheid, die voor God geldt. We moeten dus jagen naar Gods genade-heerschappij en streven naar een leven in rechtvaardigheid, dat God goedkeurt.

Een dergelijk gebruik vinden we ook bij Jakobus. In 1:19 vv. zegt deze schrijver, dat elk mens er vlug bij moet zijn om te luisteren. En traag in het tegenspreken en toornig verzet. Als de HERE met Zijn Woord tot ons komt moeten we niet tegenspreken. Tegen de beloften moeten we niet zeggen: te mooi om waar te zijn. En tegen Gods bevelen moeten we niet sputteren op de manier van: een mens moet ook maar kunnen! Gods beloften zijn waar en Zijn geboden niet zwaar. Als iemand zich in toorn van God en Zijn Woord afwendt dan zegt Jakobus waarschuwend: „De toorn van een mens brengt Gods gerechtigheid niet voort”. D.w.z. die doet niet wat rechtvaardig voor God is. Diens werken zijn niet recht voor God. Die leeft niet als een rechtvaardige. Bij Jakobus is dus geen eigenschap van God bedoeld, maar het doen van een mens, wat niet recht is in Gods ogen. Zo zal er nog wel een plaats zijn van deze betekenis. Maar als regel hebben we bij Gods gerechtigheid te denken aan een heilbrengende eigenschap of deugd van de HERE, onze God.

Zijn vriend zei: „We wisten dat we verdoemd waren. Je kiest in 't begin toch of je door wil gaan. Hij heeft een tijdje aan de horse gezeten, maar dat heeft hij laten vallen, omdat hij met speed sneller zijn doel bereikte.” En dat doel was de dood ná „één keer hevig leven”.

Ook deze jongen was op anderen aangewezen.

En anderen waren mede op hem aangewezen.

Die jongen ontving het leven óók. Maar hij wilde dóód zijn.

Hij zocht niet het léven, maar het „verdoemd-zijn”.

Jotie 't Hooft was een dichter, een junkiedichter. Hij was een aan verdovende middelen verslaafde die dichtte en zijn bundel „Junkie-verdriet” kreeg in 1976 zelfs een prijs.

Als Jezus op aarde was zou Hij naar zulke jongens hebben omgezien, ze hebben opgezocht, Zich niet hebben geschaamd om sámen met hen gezien te worden.

En wij?

Wij zijn op elkaar aangewezen. Wij op hén en zij op óns.

Junkieverdriet.

Ja, ook junkies kunnen verdriet hebben, terwijl ze proberen het verdriet te ontloven.

Zijn vriend zei: „We hadden geleerd te leven met het besef dat we morgen dood konden gaan, of dadelijk.”

Wie wijst zulke mensen de weg, wie van ons wil metterdaad op zulke mensen aangewezen zijn?

Om het ABC omtrent de kerk

Ds Douwe van Dijk van Groningen is negentig jaar geworden en is nog helder van geest. Ik wil hem daarmee nog van harte gelukwensen. Ds Van Dijk heeft veel broeders onrecht aangedaan in de jaren zestig en niet minder verdriet. Maar ik blijf hem als een broeder „beschouwen en behandelen”. En ik blijf hem dankbaar voor een reeks artikelen in De Bazuin die hij meer dan een halve eeuw geleden daarin schreef en die in mijn leven van grote betekenis zijn geweest. Ter gelegenheid van zijn negentigste verjaardag werd hij door een journalist van het „Reformatisch Dagblad” geïnterviewd. In dat interview zei ds Van Dijk o.a.

Maar wat nu de ware kerk is? In januari 1937 zei ik in een preek in Groningen „dat als Paulus op dit ogenblik een brief zou willen schrijven aan de Kerk van onze Heere Jezus Christus in Groningen, hij toch een adres moest hebben, dat hij van die brief niet onderscheidene doorlagen zou maken en dat dit adres dan zou wezen het adres van de scriba van de Gereformeerde Kerk te Groningen.” Dat zou nu zijn: het adres van de Vrijgemaakte Kerk.

Ik wil naar aanleiding van deze uitspraak van Ds Van Dijk een paar opmerkingen maaken. Ik begin met enkele uitspraken uit de gereformeerde wereld.

1. Allereerst een uitspraak van Prof. Greijdanus. Ze is te vinden in zijn studie: *Kerk en Koninkrijk Gods*: „De kerk bestaat uit mensen. De heilige engelen behoren er niet toe. Het zijn mensen, die door God ter zaligheid zijn uitverkoren, door de Zoon Gods zijn vrijgekocht, door Hem worden geroepen en vergaderd, begiftigd met vergeving van zonden, vernieuwd door de Heilige Geest, gebracht tot het dienen van God met het ganse leven, hoezeer dan hier nog slechts in beginsel, en eens bekleed met volle heiligheid en zaligheid. *Elk waar gelovige behoort tot de kerk.*”

En deze uitspraak nader omschrijvend verklaarde Prof. Greijdanus: „*Elk waar gelovige behoort tot de kerk.* Daar bedoel ik *alle* uitverkorenen Gods mee. Ik heb het niet over de openbaring van de kerk in een bepaalde groep. *Elk waar gelovige is lid door Gods werking in zijn hart van het lichaam van Christus.* Ik heb dan *al de* uitverkorenen er bij genomen over heel de aarde, ja zelfs ook in de hemel en nog geboren zullen worden.”

2. In de tweede plaats noem ik een paar uitspraken van Prof. Bavink.

En wel deze: „Tot de kerk behoren dus *alle gelovigen*, die van de paradijsbelofte af tot op dit openblik toe op aarde geleefd hebben en in de hemel zijn opgenomen. Tot haar behoren *alle gelovigen* die thans nog op aarde leven.” De katholiciteit van de kerk houdt ook in „dat de kerk één is en zonder uitzondering *alle gelovigen uit alle volken, door alle tijden en aan alle plaatsen omvat.*” De kerk is katholiek „wilt zij, hoewel vroeger in minder volmaakte vorm bestaande (namelijk in de oude bedeling) toch van het begin der wereld af op aarde geweest is en *alle gelovigen van Adams dag af in zich begrepen heeft.*” Bij de ecclesia universalis (de algemene kerk) moeten we denken „aan *al de gelovigen* saam, die thans in *alle kerken, onder alle volken, in alle landen* aanwezig zijn.”

3. Olevianus, medeopsteller en eerste kommentator van de Heidelb. Catechismus schrijft: „Waarom noemt gij de kerk een algemene kerk? Daarom, dat er, evenals er slechts één Hoofd van de kerk is, namelijk Christus, zo ook *alle gelovigen* van Adam aan tot aan het einde der wereld zijn lichaam zijn en, als één lichaam door de Heilige Geest, allen door één Hoofd verlost zijn, in één Hoofd ingelijfd zijn en aan één Hoofd verbonden blijven door de Heilige Geest.”

4. Calvijn schrijft dat de Schrift over de kerk „in tweeërlei zin” spreekt. „Soms wanneer ze de kerk noemt bedoelt ze die kerk, die inderdaad *voor Gods aanschijn* kerk is (re vera ecclesia est coram Deo) in welke *geen anderen opgenomen worden dan die door de genade Gods, en door de heiligmaking des Geestes waarachtige leden van Christus zijn.*”

Maar dikwijls duidt de Schrift met de naam kerk de gehele menigte van mensen aan die over de aarde verspreid is en die belijdt, dat zij één God in Christus dient, door de doop in zijn verbond wordt ingelijfd, door haar deelneming aan het Avondmaal haar eenheid in de ware leer en liefde betuigt, eenstemmigheid heeft in de ware leer en liefde betuigt, eenstemmigheid heeft in het Woord des Heeren, en tot de prediking daarvan de dienst onderhoudt. In deze kerk zijn echter zéér veel huichelaars, zeer veel eegierigen, hebzuchtigen, kwaadsprekers, sommigen van een onrein leven. „Evenals het dus nodig is, dat we een onzichtbare, alleen *voor Gods ogen* waarneembare kerk te geloven, zo wordt ons geboden deze, die *ten aanzien der mensen* kerk genoemd wordt, hoog te achten en gemeenschap met haar te oefenen.”

5. Artikel 27 van de Ned. Geloofsbelijdenis begint zo: „Wij geloven en belijden een enige katholieke of algemene Kerk dewelke is een heilige vergadering der ware Christgelovigen.” Deze zin kan en mag niet anders verstaan worden dan dat de kerk de vergadering is van *alle Christgelovigen*. Als iemand zegt: dat is de stal van de schapen, bedoelt hij natuurlijk van *alle* schapen en niet van een deel daarvan. Zo ook kan en mag men de zin dat de kerk in art. 27 niet anders worden verstaan dan dat daarin gezegd wordt dat de kerk *alle gelovigen* omvat. Dit wordt onweerlegbaar wanneer men overweegt dat de Dordtse synode in de latijnse vertaling van onze belijdenis die ze ten behoeve van de buitenlanders liet maken het woord *alle* er ten overvloede heeft ingevoegd.

6. Paulus schrijft in Ef. 1 : 22, 23 dat de kerk het lichaam van Christus is. Nu kan men zeggen: daarmee is nog niet gezegd dat het lichaam van Christus óók de kerk is! Immers men kan zeggen: *koeien* zijn dieren, maar men kan uit die zin niet concluderen dat nu ook *alle dieren koeien* zijn! Maar nu zegt Paulus in Col. 1 : 18, 24 óók dat het lichaam van Christus de kerk is! Paulus zegt dus zowel: de kerk is *het lichaam van Christus*, als: het lichaam van Christus is *de kerk*. Daardoor is duidelijk dat voor Paulus de kerk het lichaam van Christus precies *hetzelfde* zijn! Wie daarom lid is van het lichaam van Christus is, is ook lid van zijn kerk. En ook omgekeerd: wie lid van de kerk is is ook lid van Christus' lichaam. En wie zegt dat iemand niet lid van de kerk is zegt daarmee ook dat hij geen lid is van het lichaam van Christus!

☆☆☆

Dit zijn enkele uitspraken die ik ter overweging geef aan de lezers nadat ze gelezen hebben wat ds Van Dijk over de kerk schreef. Ik wil hier nog aan toevoegen dat

wie niet *méer* over de kerk zegt dan wat in de eerste zin van art. 27 der belijdenis staat *nooit een goed zicht op de kerk kan krijgen*.

En evenzo krijgt niemand een goed zicht op de kerk die, zoals ds Van Dijk, de eerste zin van art. 27 niet precies zo leest als die er staat, niet opvat zoals die alleen kan en mag opgevat worden.

Wat in de eerste zin art. 27 over de kerk wordt gezegd is het ABC omtrent de kerk.

En ook omtrent die zin moet men de bekende uitlegkundige regel van Prof. Lindeboom toepassen: *Lees wat er staat, en: versta wat gij leest.*

En na van dit alles kennis genomen te hebben komt als vanzelf de vraag op: kan deze elementaire waarheid omtrent de kerk ongehinderd verkondigd en geleerd worden in de „binnenverbandse” kerken?

☆☆☆

Ten slotte nog dit. Indien men mij zou vragen: Als onze Heere Jezus een brief zou schrijven aan zijn kerk van Kampen aan wie zou die dan zijn geadresseerd? — dan zou ik op die vraag antwoorden: *Aan allen, die door een waar geloof in Hem ingelijfd zijn.* En ik geloof daarbij dat Hij daarin zeker ook zou zeggen: „Waarom luistert Gij niet naar Mij? Waarom scheurt gij mijn kerk? Waarom verhindert gij, voor zover het u betreft, de verhoring van mijn vurige bede, die Ik tot mijn Vader opzond, toen Ik op het punt stond voor U aan het kruis uw zonden weg te wassen met mijn bloed. Deze bede: Vader, Ik wil dat allen die Gij mij gegeven hebt en Ik ga verlossen één zijn zoals Gij en Ik één zijn?” En zou Hij ook niet zeggen: „Gij zijt kerk — weest nu ook werk.”

De plaats van de vrouw in de gemeente

In de loop van het vorige jaar hebben verschillende scribenten geschreven over het onderwerp „De plaats van de vrouw in de gemeente”.

Ons is gebleken dat er behoefte bestaat aan bundeling van deze artikelen in een brochure. Aan deze behoefte komen wij graag tegemoet.

Begin februari zal daarom een brochure verschijnen met daarin de artikelen van Rev. Don. Codling, Dr D. Holwerda, Ds G. Janssen en Drs H. de Jong. U kunt deze brochure bestellen door overmaking van de prijs volgens onderstaande tabel naar postrekening 404945 t.n.v. penningmeester Geref. Persvereniging, Heemstede, met daarbij de vermelding van het aantal gewenste exemplaren.

De prijzen inclusief verzendkosten zijn:

1 exemplaar	f 3,50
5 of meer exemplaren	f 3,25 per exemplaar
10 exemplaren of meer	f 3,— per exemplaar
25 of meer exemplaren	f 2,75 par exemplaar



kerknieuws

Kort verslag van de vergadering van de kerken in de regio Kampen op 12 januari 1978 te Emmeloord.

Ds Plantinga van Zwartsluis opent deze vergadering als vertegenwoordiger van de roepende kerk. Hij laat zingen Gezang 27, leest Efeze 4:1-16 en gaat voor in gebed.

De kerk van Emmeloord onderzoekt de kredentie-brieven. Alle kerken blijken wettig vertegenwoordigd.

De vergadering wordt gekonstitueerd. In het moderamen nemen zitting de broeders Ds J. Stuy van Urk (als consulent van Dronten) als praeses, Ds J. C. Schaeffer als scriba en F. de Haan als assessor.

De praeses feliciteert de kerk van Dronten met hun nieuwe predikant, Ds Van der Kwast. Hij spreekt verder de wens uit, dat de kerk van Kampen verblijd mag worden met het aannemen van het beroep op Ds H. de Jong.

De praeses deelt mee, dat broeder Van Unen van Zwartsluis is overleden en spreekt woorden van meeleven uit aan het adres van zijn vrouw en kinderen en de kerk van Zwartsluis.

De notulen van de vorige vergadering worden voorgelezen door Ds Schaeffer. Ze worden onveranderd vastgesteld.

Een ingekomen stuk van de kerk van Emmeloord wordt aan de agenda toegevoegd.

Uitvoerig wordt gesproken over het rapport van de commissie funktionering kerkverband. Artikel 34 zal in gewijzigde vorm aan de afgevaardigden naar het convent van kerken worden meegegeven.

Men spreekt over het rapport van de Raad van toezicht en advies. Er wordt gelegenheid gegeven om vragen te stellen aan Ds De Groot, die zitting heeft in die raad. Daar wordt geen gebruik van gemaakt.

Het rapport van Ds Vonkeman over het GOS South Africa wordt besproken. Enkele kerken spreken zich uit voor aansluiting bij het GOS.

Uitvoerig wordt gesproken over het rapport Pastorale werken (inclusief minderheidsrapport).

De vergadering spreekt zich uit voor het meer benutten van de bestaande mogelijkheden binnen het ouderlingenambt.

Verder wordt aandacht besteed aan het rapport van de Commissie opleiding Dienst des Woords.

De vergadering gaat akkoord met de genoemde voorstellen.

Er wordt kennis genomen van het rapport Commissie voor contact met de Hoge Overheid.

Verder wordt de naamsverandering van onze kerken besproken.

Gezien de landelijke enquête kan de vergadering zich neerleggen bij de naam Nederlands Gereformeerd.

Op de vergadering wordt de voorkeur uitgesproken voor de naam Nederlandse Gereformeerde kerk.

Sommige kerken betreuren het dat het woord „Vrijgemaakt” wegvalt.

De vergadering gaat akkoord met de voorstellen in het rapport Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken.

Het voorstel van de regio's Enschede-Zwolle ten aanzien van het onderteekningsformulier voor dienaren des Woords wordt graag overgenomen.

Het voorstel van dezelfde regio's ten aanzien van deputaatschap voor evangelisatie wordt door de vergadering niet overgenomen.

Verder kan de vergadering akkoord gaan met het voorstel van de regio Harderwijk om de landelijke vergadering een commissie te laten benoemen om de vragen te bestuderen rond de problematiek van de vrouw in het ambt. De meerderheid van de vergadering is voor de instelling van deze commissie, terwijl anderen van oordeel zijn dat men voorzichtig moet zijn. De landelijke vergadering moet namelijk niet iets doen wat niet of nu nog niet op haar weg ligt.

Het voorstel van de kerk van Emmeloord om te komen tot een landelijk deputaatschap voor hulpbehoevende studenten wordt niet overgenomen. Verkozen worden voor de afvaardiging naar het convent van kerken als primi de broeders Ds K. H. de Groot, F. de Haan, H. Strating, Ds J. Stuy en als secundi Ds A. Broersma, W. van der Kamp, P. Roskam en Ds J. C. Schaeffer. Zwartsluis vraagt om steun via een ingekomen stuk van het deputaatschap hulpbehoevende kerken.

De deputaten krijgen bevoegdheid hierna te handelen. Er is kerkvisitatie gebracht aan de kerk van Emmeloord.

De vergadering wijst bij verkiezing Ds Vis aan als secundus voor Raad van Toezicht en Advies.

Bij de rondvraag vraagt Dronten vertegenwoordiging van de classis bij de intrede van Ds H. J. van der Kwast. De kerk van Urk wordt hiervoor aangewezen.

Besloten wordt om de volgende vergadering in de plaatsen waar samenwerking is met de Chr. Ger. kerken deze als gast uit te nodigen.

Bij de persoonlijke rondvraag vraagt Ds J. Stuij of er stappen zijn ondernomen

*Geloofd zij God
met diepst ontzag.*

We zijn erg dankbaar en blij dat ons geluk bekroond is met de geboorte van onze zoon

JAN

op 23 januari 1978.

*Piet en Marleen
van Veelen-van Voorden*

Zeelandlaan 6, Heemstede

PLAATS

UW FAMILIEBERICHTEN

IN DIT BLAD!

om te komen tot een conferentie van ouderlingen.

Dit blijkt niet het geval.

Voor de volgende keer is de samenroepende kerk Dronten.

In het moderamen voor de volgende vergadering komt de praeses uit Emmeloord, de scriba uit Marknesse en de assessor uit Steenwijk.

De praeses spreekt een slotwoord.

We zingen ps. 100:1-4.

Ds J. Stuij gaat voor in dankgebed.

Namens de classis
F. de Haan (ass.)

Op zondagmiddag 15 januari ontstiep onverwacht in haar HERE en Heiland mejuffrouw

Maria Christina Wijkhuizen

Zij werd 94 jaar.

*Haar verlangen om heen te gaan
is thans vervuld.*

M. bij de Vaate
Exec. Test.

Bloemendaal, Huize „Duin en Daal”
Lage Duin en Daalseweg 8

De begrafenis heeft inmiddels plaats gehad vrijdag 19 januari op de begraafplaats „Westerveld” te Driehuis-Velsen.

Na een korte ernstige ziekte nam de Here uit ons midden weg de scriba van de kerkeraad,

Jan van den Berg

Wij gedenken met dankbaarheid het werk, dat hij als ouderling en scriba voor onze gemeente in grote trouw heeft gedaan.

De Here trooste zijn vrouw en kinderen.

Rozenburg, 13 januari 1978

Namens de kerkeraad van de gemeente van Haarlemmermeer-O.Z.,

D. J. A. Brink, praeses
J. B. Rijkman, 2e scriba

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — Zeist

VERSCHENEN:

I en II KONINGEN

door **Ds. C. Vonk**

in fraaie stempelband met goudtitel
440 bladzijden - Prijs f 44,—

In de reeks „De Voorzeide Leer” zijn nu over de H. Schrift de volgende delen uitgekomen:

Ds. C. Vonk	bladz.
Inleiding - Genesis - Exodus	f 23,50 - 528
Leviticus	f 31,— - 768
Numeri - Deuteronomium	f 36,50 - 880
Jozua	f 35,— - 360
Richteren	f 35,— - 352
I en II Samuël	f 38,50 - 400
I en II Koningen	f 44,— - 440

Ds. F. van Deursen:

Psalmen I	f 35,— - 416
Psalmen II	f 35,— - 424

„...excellente Schriftstudie. Zijn beleving en hoe nauwkeurig hij te werk gaat kan blijken uit de prachtige noten na elk hoofdstuk. Opnieuw van harte aanbevelen”.
(Oosterhoff.

Degenen, die alle over de H. Schrift verschenen delen willen aanschaffen kunnen ze direct ontvangen desgewenst tegen betaling van f 15,— per maand.

Volledig prospectus op aanvraag.

Liebeek & Hooijmeijer b.v.

SINGEL 55 - BARENDRECHT
POSTREKENING 216828

Is er nog een alleenstaande Dame, die bereid is om een bejaard echtpaar, N.H., vriendelijk huis in Zeist bewonend, als gezellige

huisgenote

behulpzaam te zijn bij de verzorging van de huishouding?

Geen verpleging.

Twee kamers beschikbaar.

3 ochtenden per week hulp.

Br. onder nr. 27-1 bureau „Opbouw”,
Nooitgedacht 3, Zeist.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker; Drs H. de Jong; Mr. dr J. Meulink; D. W. L. Milo; Ds E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds K. Muller, Riouwstraat 59, 1521 SC - Wormerveer
Tel. 075-282589.

Adres voor de rubriek Kerknieuws:

Ds O. Mooiweer, Volksparksingel 45, Enschede, tel. 053-310259

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, Zeist, tel. 03404 - 12452.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Kon. Wilhelminalaan 38, Leersum, tel. 03434-4288

Abonnementsprijs:

f 39,— per jaar of f 20,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— per jaar of f 60,— per luchtpost.
Giro 40 49 45.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 dec. eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.